

AIOLOS NR 78–79, 2024: CENTRALASIEN

- 5 Inledning
- 6 Karta
- 7 Rebecka Kärde
Centralasien: en kort introduktion
- 27 Herodotos
Kyros och massagaterna
- 33 Niklas Haga
Bland greker och massageter
- 36 Anna Gustafsson Chen
Om Xuanzang
- 38 Xuanzang
Bamiyan
- 41 Bo Utas
Om »Hudûd al-Âlam«
- 43 Okänd
Ur »Hudûd al-Âlam«
- 47 Ahmad Ibn Fadlan
Ur Ibn Fadlans reseskildring
- 52 Mohammad Fazlhashemi
Politiskt tänkande hos al-Farabi och Ibn Sina
- 57 Ibn Sina
Självbiografiska anteckningar
- 61 Abu Nasr al-Farabi
Ur »Grunderna för åsikterna hos den utmärkta stadens invånare«
- 70 Torbjörn Elensky
Catai – hägringen
- 75 Ibn Khaldun
Möten med Timur Lenk
- 83 Ruy González de Clavijo
Ur »Ambassadör hos Timur Lenk«
- 87 Babur
Valda utdrag ur Baburnama
- 92 Birsel Karakoç
Turkiska språk i Centralasien
- 99 Alisjer Navoi
Jämförelse mellan två språk

- 105 Abaj Qunanbajuly
Ur »Svarta ord«
- 113 Dmitrij Chmelniczki & Philipp Meuser
Sovjetisk arkitektur i Centralasien
- 133 Yuri Slezkine
Sovjetunionen som kollektivboende
- 150 Luca Anceschi
Personalism i Centralasien
- 160 Peter Rollberg
Obekväma sanningar: Zjanna Isabajevas filmkonst
- 169 Annamaria Olsson
Intervju med Prince Emrah
- 178 Magnus Fiskesjö
Kinas folkmord i Östturkestan
- 188 Flora Qumtur
Kort om uigurisk poesi
- 190 Abdushukur Muhammet (Qumtur)
Fem dikter
- 194 Abide Abbas Nesrin
Dikt
- 195 Ablet Abdureshit Berqi
Jag kommer från Xinjiang
- 197 Adil Tuniyaz
Tre cirklar
- 198 Chimengül Awut
Nuzugum
- 200 Gulnisa Imin
Nattens namn måste vara svart
- 202 Perhat Tursun
Tarimfloden
- 204 Tahir Hamut
Ürümqi
- 206 Alexandra Tsay
Drömmar och begär i centralasiatisk samtidskonst
- 212 Bildförteckning
- 214 Medverkande

Redaktionellt förord

TILL DEN GEOGRAFISKA region som kallas för Centralasien räknas idag fem länder, som alla är forna sovjetrepubliker och där det dominerande språket i samtliga fall utom ett hör till den turkiska språkfamiljen: Uzbekistan, Kazakstan, Tadzjikistan, Kirgizistan och Turkmenistan. Beroende på definitionskriterier kan också delar av de omgivande länderna räknas in. Östturkestan (Xinjiang) i västra Kina, provinsen Khorasan i nordöstra Iran samt trakterna runt Herat och Balkh i norra Afghanistan har under långa perioder behärskats av regimer med säte i exempelvis Samarkand.

Det här numret av *Aiolos* fokuserar på de förstnämnda fem länderna. Men som vi kommer att se är regionens historia på ett så fundamentalt sätt präglad av kulturblandning att det blir meningslöst att insistera på skarpa gränser. Det geografiska verket *Hudûd al'Âlam* skrevs på persiska i det som idag är Afghanistan. Filosofen Ibn Sina föddes nära Bukhara i dagens Uzbekistan och dog i Hamadan i Iran. Fursten Babur skrev sin *Baburnama* på det turkiska språket tjugataiska, växte upp i uzbekiska Andizjan och grundade ett kolonialrike som sträckte sig från Afghanistan till södra Indien. Ja, ska man säga något generellt om Centralasien är det kanske just detta: att det rör sig om en pluralistisk och geopolitiskt brännbar region som i tusentals år har agerat spelplan för erövringskrig, maktkamper och handelstrafik. Centralasiens perifera position i det västerländska medvetandet motsvaras inte av en faktisk isolering.

Texterna i *Aiolos* #78–79 löper kronologiskt från antiken fram till idag. Numret inleds med en contextualiserande essä av Rebecka Kärde, som ger en mycket allmän över-

blick över området. Följer gör en grupp tidiga geografiska beskrivningar från andra delar av världen, översatta från grekiska (Herodotos), kinesiska (Xuanzang) och arabiska (Ibn Fadlan). Den livliga intellektuella aktiviteten i Centralasien under tidig medeltid representeras av utdrag ur texter av Ibn Sina och al-Farabi, vilka fördjupas av Mohammad Fazlhashemis presentation av periodens islamiska filosofi. Torbjörn Elensky skriver om Marco Polo och Catai, ett mytologiskt rike som Polo påstod befann sig i västra Asien; och diplomaterna Ruy Gonzáles de Clavijo och Ibn Khaldun återger sina möten med Timur Lenk, krigsherren som mot slutet av 1300-talet och efter ett antal blodiga fälttåg förvandlade Samarkand till regionens turkosskimrande huvudstad. Till den senare timuridiska perioden omkring år 1500 dateras ofta den moderna turkiska litteraturens födelse. Poeten Alisjer Navoi skrev sina diwaner på tjugataiska, och argumenterar i det här numret för språkets överlägsenhet visavi persiskan. Birsal Karakoç bidrar i sin tur med en värdefull presentation av hela den turkiska språkfamiljen.

Från och med 1550-talet ökade det tsarryska inflytandet över regionen. I mitten av 1800-talet var så gott som hela Centralasien koloniserat av Moskva. Abaj Qunanbajuly, ofta ansedd som Kazakstans nationalförfattare, menar i det här publicerade utdraget ur *Qara sózderi* (»Svarta ord«) att hans landsmän kunde lära sig ett och annat av sina nya härskare. En mer kritisk bild av den senare sovjetiska perioden ges i Yuri Slezkines bidrag, som skildrar hur bolsjevikerna delade upp Centralasien i rådsrepubliker som skulle förses med sina egna, dis-

tinkt åtskilda kulturer. Dmitrij Chmelnizki och Philipp Meuser beskriver hur den sovjetiska politiken tog sig uttryck på arkitektonisk nivå, i och med anläggandet av nya städer enligt centrala direktiv.

Utvecklingen i Centralasien efter Sovjetunionens fall har med avseende på mänskliga rättigheter inte varit positiv. Luca Anceschi presenterar i sin artikel det personalistiska styre som har utvecklats runt några av ländernas presidenter. Särskilt svår är situationen för HBTQ-personer, inte minst i Turkmenistan: från sin exil i Berlin berättar magdansören Prince Emrah för Annamaria Olsson om ett härresande förtryck. Alexandra Tsay och Peter Rollberg gör ett par nedslag i den högtintressanta konst- och filmscen som likväl existerar. Verk av bland andra Almagul Menlibajeva, Saodat Ismailova och Said Atabekov fyller sidorna i det här numret och representerar på sina sätt den ytterst vitala centralasiatiska samtidskonsten.

Slutligen tar numret upp den fruktansvärda situationen för uigurererna i Östturkestan (Xinjiang). Magnus Fiskejö redogör för den kinesiska statens tyranni, som vid det här laget har eskalerat till ett folkmord. Flora Qumtur presenterar och ger svensk röst åt ett antal uiguriska poeter, av vilka flera har försvunnit i Kinas så kallade »omskolningsläger«. Bilden här nedan, slutligen, kommer från den medeltida foliesamlingen *Siyah Qalam* – en grupp teckningar med motiv och inspiration från samtliga kulturer och trossystem som på den tiden omgav Centralasien.

*Rebecka Kärde
Niklas Haga
Håkan Trygger*

